

Zinātnes Vestnesis

Latvijas Zinātnes padomes, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

12 (136)

1997. gada 20. jūnijs

PAR GADSKĀRTU JĀNĪTS NĀCA

JĀNIS KRASIŅŠ,
LZA īstenais loceklis

Jāņi akadēmīķim Jānim Krastiņam ir divkārtīgi svētki, ne tikai vārda diena vien. Pašā Līgo dienā viņš pirmo reizi ieraudzījis dienas gaismu.

— Kur vecāki bijuši tik nesaprātīgi, ka Jāņos dzimušajam vēl arī vārdā ieliek Jāni, tā laupot lieku svinamreizī! Bet, ja nopietni, tad jums šis gads no Jāņiem līdz Jāņiem bijis reti bagāts. Divas grāmatas, un abas no tām, ko ikkatrs kultūrais cilvēks gribētu redzēt savā grāmatplauktā. Kā tas tā sanāca?

— Tas tā sanāca tādēļ, ka abas grāmatas jau krietnu brīdi bija gulējušas izdevniecībās — grāmatu «Rīga — jūgendstila metropole» (trijās valodās) sākumā bija paredzējuši izdot vācieši Rostokā. Sarunas tika vestas kopš 1993. gada. Uz turieni bija aizsūtīti teksti, 9×12 cm izmēru slaidi. Kad tas viss jau bija krietni nogulējies, pēkšņi pienāca atbilde, kas krasi atšķīrās no visām iepriekšējām sarunām. Proti, esam pārdomājuši, tēma ir pārāk lokāla, neredzam noietu. Materiālus at-sūtīja atpakaļ, bet — tikai pusi no ilustrācijām. Labi, ka vāciskā precizitātē viņi bija man atsūtījuši visus dokumentus par to, cik un kādas ilustrācijas saņemtas, cik un kādas izsūtītas atpakaļ, un nebija pamata apgalvojumam, ka viņiem nekā nav palicis. Tikai tad, kad piedraudēju fiesas ceļā piedzīt 11—12 tūkstošus marķu — iztrūkstošo slaidu vērtību, pienāca sūtījums ar krustu šķērsu samētatām «bildēm». Es to jums nestāstu, lai vainotu vācu izdevējus, bet lai ilustrētu ceļu, kāds šai grāmatai bija jānoiet, līdz to saņēma lasītāji. Galu galā labi vien bija. Grāmatu izdeva «Baltika», un es pats varēju uzzīmēt visu tās iekārtojumu — tas

notika tieši ap pagājušajiem Jāņiem. Izmantojot nakts stundās brīvos kompjūterus, to samaketēja, un jau ziemas saulgriežos tā nonāca pie lasītājiem.

— Par grāmatas «Mežaparks» iznākšanu «Zinātnes Vestnesis» jau informēja savā 10. numurā.

— Labi, ka tai līdz ar vairākiem citiem apgāda «Zinātnes» izdevumiem ar deputāta Guntā Eņiņa gādību izdevās saņemt Saeimas materiālo atbalstu, un grāmatas paspēja iznākt tieši uz to laiku, kad Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā tika atvērta izstāde un notika konference par Mežaparku kā pirmo dāru pilsētu Eiropā.

— Atgādināsim mūsu lasītājiem, ka grāmatā «Mežaparks» iznākusi lecionārijā mazo grāmatiņu sērijā «Latvijas arhitektūras un mākslas pieminekļi» un ir pēc skaita deviņpadsmitā no šīs sērijas izdevumiem. Taču abas grāmatas, kā jūs teicāt, uzrakstītas jau agrāk. Kādas jaunas atziņas esat guvis, ko interesantu redzējais pēdējā gadā!

— Jāmēģina atcerēties pēc kārtas. Septembrī Bratislavā piedalījies starptautiskās modernās arhitektūras popularizēšanas, dokumentēšanas un restaurācijas kustības kongresā. Šajā organizācijā ietilpst 45 valstis, un es esmu Latvijas grupas koordinators. Tā ir kustība par 20.—30. gadu apbūves apzināšanu un arī restaurāšanu. Nākamgad kongress būs Stokholmā, 2000. gadā — Brazīlijā. Starptautiskajā arhitektūras kongresā Barselonā abi ar arhitektu Andri Rozi bijām oficiālie referenti un stāstījām par Rīgas trīs mūfācijām vēsturiskā aspektā. Es referēju par Rīgas kultūrvēsturisko mantojumu. Vēlreiz Barselonā atgriezies jau kā UNESCO eksperts, lai

dotu novērtējumu par diviem restaurētiem jūgendstila arhitektūras pieminekļiem. Vēl piedalījies starptautiskā ainavu arhitektūras festivālā «Manifesto» Edingburgā, Skotijā — par vides veidošanas visplašākajiem aspektiem. Šajā festivālā es pārstāvēju izdevniecību «Baltika» — savas grāmatas sakarā.

Februārī izstāde par Rīgas jūgendstila arhitektūru notika Helsinkos, kur somu prese to atzina par triumpfu, jo to apmeklēja 14 000 apmeklētāju, kas šāda veida izstādēm esot rekorda skaits. Liels nopelns šīs izstādes organizēšanā bija mūsu vēstniecei Somijā Annai Zīgurei. Izstādes laikā man nācās nolasīt vairākas lekcijas par restaurāciju un jūgendstilu Helsinku universitātē. No Helsinkiem izstāde tika pārvesta uz Leipcigu, uz starptautisko grāmatu gadatirgu, kur Latvijas stendā tika demonstrēta arī grāmatā «Rīga — jūgendstila metropole». Pēc Māra Čaklā presē rakstīta, pie tās pastāvīgi bijusi rinda. Droši vien tādēļ, ka tā bija ne tikai skaisti ilustrēta, bet arī viena no nedaudzajām Latvijā izdotajām grāmatām vācu valodā.

Pirms pāris nedēļām atgriezies no Stokholmas, kur nolasīju lekcijas. Tā kā — interesantu piedāvājumu piefiek.

Dienā, kad notika šī intervija, Jānim Krastiņam RTU Arhitektūras fakultātē bija saruna ar Eiropas Padomes pārstāvjiem par jauno arhitektu apmācīšanu. Fakultātē šis ir trauksmais laiks, jo «finiša taisnē» iziet diplomdarbi. Jā, par garlaicību sūdzēties nenākas.

Z. KIPERE

AKADĒMIJA VENTSPILĪ

Latvijas Zinātņu akadēmijas, Ventspils pilsētas domes un Valsts īpaši aizsargājamās kultūrvēsturiskās teritorijas «Lībiešu krasts»

KOPSĒDE

notika 1997. gada 6. jūnijā Ventspils Kultūras centrā.

Tā bija cikla PAR PĒTĪJUMIEM «LETONIKĀ» četrpadsmitā sēde un saucās «LATVIEŠU GRĀMATNIECĪBA UN LĪBIEŠU LITERĀTŪRA 19. GS. PIRMAJĀ PUSĒ».

Darba kārtībā:

LZA prezidents T. MILLERS
— ievadvārdi;

Ventspils pilsētas domniece I. ŠTRUMFA
— Ventspils — kultūras pilsēta;

LZA goda loceklis T. KARMA
— Jānis Princis (1796—1868) un viņa literārais devums;

LZA īst. loceklis S. CIMERMANIS
— J. Prinča un citu lībiešu iesūtījumi Krievijas ZA arhīvā;

LZA goda loc. K. KARULIS
— Kurzemes grāmata 19. gs. sākumā;

Dr. filol. Z. FRĪDE
— Literārie procesi Kurzemē 19. gs. pirmajā pusē;

Dr. inž. E. BERVALDS
— Lībiešu identitātes saglabāšanas un Kurzemes piekrastes atdzimšanas problēmu kop-sakarības.

Pārrunās par lībiešu un latviešu kultūras problēmām piedalījās J. Stradiņš, I. Neilande, Dz. Kļaviņš, G. Priede, E. Silis u. c.

Tā tas viss notika. Latvijas Zinātņu akadēmijas locekļi, kā arī citi lībiešu lietās kopēji un atbalstītāji 6. jūnija rīta agrumā ar diviem autobusiem no cerīniedzos smaržojošās Rīgas caur ceriņu un ābeļu ziediem pušķoto Kurzemi devās uz Ventspili, kur ceriņi vēl pumpuros. Kaut arī novēlojies, toties silts un spožs vasaras sākums. Silta jūtoņa braucējiem, jo Ventspils no nesēnā pagātnē kālijāsai saindētas un arī citādi ekoloģiski nedrošas, nomāktas vietas pārtapusi par gaišu, optimiska caurstrāvotu pilsētu ar viszemāko bezdarba līmeni Latvijā (1%), ar topošo ekonomisko augstskolu, ar daudzām kultūras aktivitātēm un joprojām pilnā skaitā (!) sagla-

bātām kultūras iestādēm un mākslinieciskiem pašdarbības kolektīviem.

Kopsēdes dalībniekus sveica pilsētas domes priekš-sēdētāja vietnieks Jānis Vītolņš [domes priekšsēdis A. Lembergs tobrīd bija nepieciešams Rīgā]. LZA prezidents Tālis Millers izteica prieku, ka «letoniķu» sēde jau otro reizi atvedusi uz šo Baltijas jūras piekrasti [pagājušā gada 26. jūnijā Mazirbē Lībiešu tautas namā notika akadēmiķa A. J. Šēgrēna 1846. gada ekspedīcijas 150 gadu atcerei vēltā LZA sēde].

Programmā paredzēto A. Lemberga uzstāšanos, kuru sēdes organizētāji bija nosaukuši par «Ventspils — kultūras pilsēta», referenta prombūtnes dēļ uzņēma domniece un muzejniece Ingrida Štrumfa, gan tēmu piesakot ar mazliet citādu vārdu kārtību — «Kultūra Ventspils pilsētā». Viņas teikto ir vērts atstāstīt sīkāk. Skatoties pagātnē, var redzēt, cik lēni un grūti veidojas kultūras dzīve, kur tās pārmantojamību traucē vai pārtrauc sociālas un ekonomiskas kataklizmas — kari, mēri, okupācijas, represijas, emigrācijas. Šeit daudz problēmu ir saasinātāk nekā citur, jo Ventspilī ir osta, un tās darbību vienmēr noteicis politiskais stāvoklis.

Šogad ir nosvinēti 100 gadi, kopš Ventspils osta kļuvusi par pasaules tranzītošu, un Ventspils, kas līdz tam bija stipri vāciska pilsēta, proletarizējās. Šī procesa neizbēgams pavadonis bija arī revolucionizācija.

Tāpat simbolisks ir Ventspils pašreizējais izskats, tās arhitektoniskais raibums. Viena no divām šobrīd saglabājušām Livonijas ordeņa laika pilīm [otra ir Rīgas pils] ar pagājušā gadsimta klasicisma fasādēm un daļēji saglabātais ielu tīkls un līdzās — XVII—XVIII gs. dzīvojamās ēkas un noliktavas, XIX gs. otrās puses historicisms un XX gs. sākuma jūgendstils. Blakām — jaupilsēta ar latviešu ģimenes mājiņām un viendzīvokļu īres namiem. Pēc tam — pēckara apbūve un jaunie dzīvojamie rajoni pilsētas nomalē bijušo piepilsētas ciemu vietā, kas tika celti sakarā ar iedzīvotāju lielo mehānisko pieaugumu, saglabājot šo pilsētas ciemu atlieku fragmentu. Cik simboliska ir šī apbūve un kā tā atspoguļo to, kas noticis pilsētā!

Ar kādu «mantojumu» mēs šķīrāties no iepriekšējā vēsturiskā perioda un nonācām šajā!

1989. gadā Ventspilī bija lielākais iedzīvotāju skaits tās vēsturē — 50,6 tūkstoši. No tiem 43% latviešu — tas ir zemākais latviešu procents šajā pilsētā šajā gadsimā. Tiesa, īpaši zems tas bija XVIII gs., kad pilsēta bija vāciska, bet jau XIX gs. beigās latviešu bija 58%, tie bija ieradusies no apkārtnējiem pagastiem strādāt plaukstošajā pilsētā. Iedzīvotāju skaits tajā bija palielinājies no 7000 līdz 29 000. Šī gadsimta 20.—30. gados iedzīvotāju skaits Ventspilī nepārsniedza 15—17 tūkstošus, ostas darbība bija diezgan vāja, toties latviešu bija ap 83% no pilsētas iedzīvotājiem.

Pēckara gados iedzīvotāju skaits palielinājās mehāniski — uz imigrācijas rēķina. 1996. gadā Ventspils iedzīvotāji ir 46,7 tūkstoši, no tiem 46—47% latviešu. Lībiešu skaitu statistika nepiemēn, bet Ventspilī viņi ir bijuši, par to liecina Līvu ielas nosaukums.

Atjaunotajā Latvijā stiprā mērā tika saglabāta ražošanas, ostas darbība un ostas kadri, taču osta vēl augs, tās potences ir lielākas.

Tāpat ir saglabātas visas kultūras iestādes. Pilsētas īpašumā pēc zvejnieku kolhoza likvidēšanas nonāca arī varenais «Jūras vārtu» kultūras nams, kura vadītājs reorganizēšanās juku laikā nepieļāva īpašuma izvāšanu, tādēļ tas joprojām ir pilnā kārtībā. Saglabāti arī visi mākslinieciskie kolektīvi, kas uzstājas un plūc laurus dažādos starptautiskos konkursos un festivālos. Arī pašā Ventspilī turpina notikt un notiks jau iedibinātie starptautiskie festivāli: starptautiskais mūzikas festivāls jūlijā, starptautiskais teātru festivāls reizi divos gados, starptautiskais dokumentālo filmu festivāls «Cilvēks, zeme, jūra», būs starptautiskā folkloras festivāla koncerti.

Nākotnes kultūras ieceres pamatā saistās ar Ventspils pili un Ventspils augstskolu. Turpinās pils izpēte un projektēšana, tiek atjaunotas fasādes, kam jābūt pabeigtām līdz š.g. septembrim, lai apmeklētāji varētu aplūkot pili jau tās restaurācijas gaitā. Livonijas ordeņa laika pils cariskajai Krievijai, kuras guberņā atradās Ventspils, kalpoja par cietumu, arī padomju okupācijas sākumā. Pēc tam tur iemītinājās padomju armija, tā pilnībā likvidējot to interesanto izglītojošo funkciju, kāda tai bija cara tētiņa laikā — cietums trešajā stāvā, zemāk — baznīca un skola. Pēc restaurācijas pili un tai piederošajās divās ēkās tiks izvietots Ventspils muzejs. Pili atjaunos tādā izskatā, par ko ir pieejamas dokumentālas un priekšmetiskas liecības, proti, klasicisma stīla. [Mēģinājums ar mūsdienīgiem materiāliem fantazēt par nepārbaudāmām un nepierādāmām tēmām Ingrida Štrumfa, runājot kādreiz populārā karikatūru un feļetonu varoņa Jūļa Mūļa vārdiem, nosauc par «dzeltenu slīpētu kristāla vāzi no plastmasas».]

Pils restaurācija deva stimulu visas vecpilsētas atdzimšanai. Tiek no jauna ieklāts ielu segums, Rātslaukumā pat no Somijā kalfiem bruģakmeņiem skaistā, dekoratīvā apļveida rakstā. Pirms ielu bruģēšanas flek savesta kārtībā komunikācijas. Šobrīd vietām ir pat interesantāk skatīties zem kājām, uz jauno ielu, un necelt acis pārāk augstu uz vēl neatjaunotām namu fasādēm un jumtiem, īpaši uz bezīpašnieku namiem, jo to statuss neveicina nama saglabāšanu. Tāpat ne jau katrs mājas īpašnieks ir tik turīgs, lai varētu savu namu atjaunot atbilstoši vēstures un arhitektūras pieminekļa prasībām.

Otrs faktors, kas saistās ar Ventspils kā kultūras pilsētas tapšanu, ir augstskola, kura darbu uzsāks š.g. septembrī ar pirmajiem 1000 studentiem. Augstskolai būs ekonomiska leivīze, bet Ingrida Štrumfa cer, ka ar laiku tajā tiks iekļauts arī humanitārais bloks, lai sagatavotu vispusīgus, augsti inteligentus cilvēkus.

Ventspils ilgi bija pilsēta ar ļoti zemu prestižu. Kā teica I. Štrumfa, visi no tās faisījās prom un reti kāds atgriezās. Viens no augstskolas uzdevumiem ir noturēt savu novada jaunos cilvēkus uz vietas un dot tiem modernu, augošajām dzīves un profesionālās darbības prasībām atbilstošu izglītību.

Turpinājums 2. lpp.

AKADĒMIJA VENTSPILĪ

Turpinājums no 1. lpp.

Ingrīdas Štrumpas teiktais sabalsojās ar to, ko sēdes tālākajā daļā teica Ventspils starptautiskā radioastronomijas centra direktors Edgars Bervalds. Proti, arī radioastronomiskā centra abas antenas var kalpot Ventspils nākotnei — gan kā modernu sakaru speciālistu gatavošanas vieta, gan, lai noteiktu Baltijas jūras piesārņojumu ar naftas produktiem kuģu avārijās vai komandas nolaidības dēļ. Pie tam šā laikā iespējams iegūt precīzu informāciju par kuģu atrašanās vietu un negadījuma laiku. Šāda informācija, kā jau to var iedomāties, ir ļoti vērtīga, un naftas atradņu īpašnieki un transportētāji cenšas, lai tā būtu konfidenciala, proti, kalpotu viņiem. Vai Ventspils dome nevēlētos turēt savās rokās kontroli pār fīrības levērošanu ne tikai savā durvju priekšā, bet arī, piemēram, Butiņģes naftas terminālā, kas gan neilgi attāluma ziņā arī ir tā pati Ventspils durvju priekšā!

Tas būtu par jautājumiem, kas īstenībā ir nevis par kopsēdes tēmu, kas, kā zināms, ir latviešu grāmatniecība un lībiešu literatūra 19. gs. pirmajā pusē, bet ap tēmu, tāpat, par to, kas būtu darāms, lai Ventspils ietīšām kļūtu par kultūras pilsētu, un lībiešu identitātes saglabāšana ietu kopsolī ar Kurzemes piekrastes atdzimšanu. Par «Lībiešu krasta» un topošā Ziemeļkurzemes nacionālā parka problēmām, kur savērpjas gan objektīvais, gan subjektīvais, jo diemžēl īstas vienotības nav arī mazskaitlīgajā lībiešu saujā, «Zinātnes Vēstnesis» lasītāji var iepazīties ar materiāliem, kas saīsinātā veidā ņemti no mēnešraksta «Līvli» š. g. 2 numura (aprīlis—maijs).

Pēc referātiem un debatēm sēdes dalībnieki devās ekskursijā pa Ventspils vecpilsētu, aplūkoja restaurējamo pili, uz krastmalas sakņupušo igauņu kuģa graustu, kas negribot kļuvis par Ventspils ainavas elementu, tāpat kā nodegušās mājas (redzot tos blakus vienu otram, gribot negribot rodas jautājums, kad Ventspilī pēdējo reizi bija bumbošana!), parūsinājās ar kāju silētās, tīrās pludmales smiltiņās, pie kam daži pārbaudīja Ventspils zēnu apgalvojumu, ka jūrā ūdens ir siltāks nekā krānā. Kā par brīnumu, ūdens tiešām izrādījies tīri silts, lai gan peldēties tomēr neviens neriskēja.

Ventspilnieku pamatots lepnums ir Brīvdabas muzejs, kur sēdes dalībnieki trenējās kāpšanā vēdzirnāvās, lai vēlāk būtu dūša kāpt 32 m lielās radioteleskopa antenas tornī, pie kam kungi un tās dāmas, kam kājās nebija kurpes ar naglīnpapēžiem, varēja iekāpt pat antenas spogulī.

Vēl, godinot lībiešu dzejnieku Jāni Princi, kuram pērn apritēja 200. jubileja, sēdes dalībnieki pakavējās pie viņa atdusas vietas Cirpsēnes vecajos kapos.

Sēdes dalībnieki no Rīgas vienprātīgi pateicās ventspilniekiem par brīnišķīgo, iespaidiem un izjūtām bagāto dienu.

Z. KIPERE

NACIONĀLAIS PARKS IR STARPTAUTISKI ATZĪTA VĒRTĪBA

Gundegas Blumbergas saruna ar Edgaru Sīli
(valsts aizsargājamās teritorijas
«Lībiešu krasts» direktoru — red.)
Ziemeļkurzemes nacionālā parka izveides
konceptijas sakarā

G. B. — Kāds ir jūsu uzskats par šo koncepciju? Vai tajā ieteiktā abu aizsargājamo teritoriju («Lībiešu krasts» un Sīteres rezervāta — red.) apvienošana nesamazinās «Lībiešu krasta» līdzšinējās darbības apjomu?

E. S. — Koncepcija ir laba. Tā ir sagatavota 1996. gada vasarā un ielver sevī visu jaunāko, kas zināms Eiropā un pasaulē par īpaši vērtīgu dabas un kultūrvēsturisko teritoriju aizsardzību. Tā ielver sevī arī jaunāko aizsardzības filozofiju: aizsardzība caur atfistību. Pieredze rāda, ka nacionālais parks kā viens no īpaši aizsargājamo teritoriju pamatveidiem visnepatīkāk risina izcili dabas un kultūras mantojuma objektu aizsardzību. Pasaulē ir krietni vairāk par 2000 nacionālajiem parkiem. (!) Īsi sakot, tas ir vienots un līdzsvarots dabas un kultūrvēstures «komunālais dzīvoklis» (labā nozīmē), kurā notiek gan dabas, gan kultūras mantojuma saglabāšana, gan apdzīvoto vietu normāla dzīve un turpmākā atfistība. Profams, nacionālais parks ielver sevī arī zinātniskus mērķus, taču galvenokārt paredzēts sabiedrībai — gan vietējiem iedzīvotājiem, gan visiem pārējiem, jo ir taču nacionāli vērtīga teritorija.

Uz jautājuma otro daļu atbilde ir tikai viena — nacionālā parka izveide paplašina mūsu iespējas. Tas būs uzskatāmi redzams jau šogad, kad galīgā variantā būs izstrādāts nolikums un nacionālā parka struktūra (šāti un dienesti). Tas atspoguļojas arī mūsu priekšlikumos, kuri iesniegti darba grupā. Nacionālais parks ļaus veikt arī to, ko līdz šim esam uzskatījuši par nepieciešamību, bet ko ierobežojusi mūsu darbu reglamentējošie normatīvie akti. Arī lībiešu atfistības jautājumus pavērsīs vēl nebijušas iespējas. Pieaugs lībiešu sabiedrisko organizāciju loma kultūras jautājumu risināšanā.

G. B. — Vabūt precizēsīm to, ko labu nacionālie parki devuši tiem reģioniem, kuros tādi izveidoti, kādas ir priekšrocības?

E. S. — Īsi atbildēt ir pagrūti, jo jebkuram apgalvojumam vajadzīgs arī pamatojums, bet mēģināšu.

Pirmkārt, nacionālajiem parkiem visā pasaulē labprāt palīdz dažādi fondi un starptautiskās organizācijas, jo šeit ir kvalificēta administrācija un labs menedžments,

kas sekmē līdzekļu racionālu izmantošanu paredzētajiem mērķiem. Šo fondu un organizāciju saraksts tiek regulāri publicēts speciālajā literatūrā. Pašvaldībām šos līdzekļus novirzīt nav iespējams. Pašvaldībām gan ir iespējams izmantot lielus līdzekļus, kas pašlaik Latvijā ir piefiekošā daudzumā paredzēti dažādām programmām. Diemžēl tikai Dundagas un Rojas pagasts šīs vienreizējās iespējas izmanto.

Otrkārt, nacionālie parki vienmēr paaugstina teritorijas starptautisko prestižu, jo, ja tāds ir izveidots, tad visiem ir skaidrs, ka tieši šeit atrodas starptautiski atzītas vērtības. Tam ir liela nozīme teritorijas salīdzinošo priekšrocību praktiskajā izmantošanā.

Treškārt, nacionālos parkus katru gadu apmeklē daudz interesentu, kuru savukārt apkalpo privātbizness. Turklāt interesentu pieplūdums ir izlīdzinātāks nekā sezonas kurortos vai atpūtas vietās. Privātbiznesam līdz ar to ir mazāki zaudējumi, jo uzņēmums nav uz 7—8 mēnešiem jāslēdz.

Ceturtkārt, pagastu vadības visā valstī pašlaik zēlojas, ka tām nav skaidrs, kādā virzienā strādāt. Nacionālajos parkos tiek izstrādāti ļoti precīzi un detalizēti atfistības plāni, to izstrādē tiek pieaicināti labākie speciālisti, precīzi zināmi visi spēles noteikumi. Pieredze liecina, ka nacionālajos parkos šī problēma no pašvaldības pļeciem lielā mērā tiek noņemta, vienlaikus nekādi neierobežojot pašvaldību tiesības un centienus sekmēt privātbiznesu. Savukārt, kā to labi zinām, precīzas zināšanas un skaidrība visās lietās vienmēr ir noteicošais faktors jebkurā darbā, tas arī līdz minimam samazina konfliktsituāciju iespējamību.

Piektkārt, nacionālajos parkos ir salīdzinoši zems noziedzības un likumpārkāpumu līmenis, jo ir vairāk dienestu un cilvēku, kas seko visām norisēm teritorijā.

Sestkārt, esmu paaugstinājis dažu Eiropas nacionālo parku statistiskos rādītājus ilgākam laika periodam. Man sevišķi simpātiska likās tāda parādība, kas nav raksturīga Eiropas laukiem. Un proti, iedzīvotāju skaits nacionālajos parkos nesamazinās, vismas ne tik strauji kā citur. Interesanti ir arī dzīves līmeņa un dzīves kvalitātes salīdzinošie rādītāji. Katrā ziņā tie runā par labu nacionālajam parkam. Ne jau bez nopietna iemesla Eiropā un Amerikā daudzās vietās paši iedzīvotāji veido speciālus fondus, kur iemaksā savu naudu, lai atpirktu no privātpašniekiem vērtīgākās un skaistākās teritorijas un arhitektūras pieminekļus ar mērķi izveidot nacionālos parkus.

PAR «LĪBIEŠU KRASTA» SADARBĪBU AR ZINĀTŅU AKADĒMIJU

Fragments no LZA akadēmiķa
Saulveža Cimermaņa plašākā raksta
«Par «Lībiešu krasta» zinātnisko darbību un
sadarbību»

Kopš «Lībiešu krasta» pirmajiem darbības gadiem veidojās sadarbības saiknes ar Latvijas Zinātņu akadēmiju, kuras locekļi piedalās Krasta pasākumos un lībiešu problēmu izziņāšanā. Sadarbības ārējās izpausmes formas ir Latvijas Zinātņu akadēmijas sēdes, kurās pārunā šīs problēmas, arī zinātnieku publikācijas lībiešu un citos izdevumos. Pirmā tāda sēde notika Rīgā 1994. gada 7. oktobrī par tēmu «Lībieši un viņu kultūra Latvijā». Referenti rūpīgi analizēja daļu līdz tam veiktā pētniecības darba, lībiešu pašreizējo etnisko situāciju un iespējamo nākotni, lībiešu valodas stāvokli mūsdienās, lībiešu un latviešu valodu attiecības, «Lībiešu krasta» līdzšinējo darbību un piekrišanas dabas daudzveidību. Sēdes dalībnieki pieņēma 12 «Ierosinājumus par pasākumiem, kas Latvijas Republikā būtu veicami, lai nodrošinātu lībiešu etnosa, tā zinātniski nozīmīgās valodas un kultūras vērtību saglabāšanu». Akadēmija ierosinājumus nosūtīja valsts vadošajām institūcijām, attiecīgo rajonu un pagastu pašvaldībām. Mēnešraksts «Līvli» 1994. gada 12. nr. plaši atreferēja sēdes gaitu. Par gatavošanos šai norisei laikraksts «Labrīt» izmeloši stāstīja 1994. gada 4. oktobrī un laikraksts «Neatkarīgā Cīņa» — 1994. gada 6. oktobrī. Sēdē nolāsītos un vēlāk paplašinātos reformātus, visu pārrunās teikto un jau minētos ierosinājumus 1994. gada 11./12. nr. publicēja žurnāls «Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis». «Lībiešu krasts» iespēju robežās ir centies pildīt šos ierosinājumus. Ir īstenojušies divi valsts mērogā risināmi ierosinājumi.

Saskaņā ar «Ierosinājumu» otro punktu Latvijas Zinātņu akadēmija saziņā ar LR Tieslietu ministrijas Nacionālo lietu nodaļu un «Lībiešu krastu» izstrādāja un iesniedza LR 5. Saeimai priekšlikumu par to, lai likuma «Par vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņu» 9. un 11. pantā tiktu izdarītas tādas izmaiņas, kas pieļautu etnonīma «lībietis» un «lībiete» ierakstīšanu to personu pasēs un citos juridiskos dokumentos, kuras uzskata sevi par lībiešiem, bet nevar uzrādīt attiecīgu dzimšanas aplieciņu. LR 5. Saeimas Cilvēktiesību komisija priekšlikumu atbalstīja 1995. g. 30. augusta sēdē. (Par sēdes gaitu, rezultātu un diskutēto lībiešu pašnosaukuma problēmu plaša informācija lasāma «Līvli» 1995. gada 6./7. numurā.) LR 6. Saeima 1996. gada 23. maijā pieņēma priekšlikumu atbalstīto lēmumu un minētā likuma 11. panta 3. daļu izteica šādā redakcijā: «Ja pieteicējs vēlas, lai pasē vai citos personu apliecināšos dokumentos tiktu ierakstīta tautība «lībietis (līvts)», un ar šī panta pirmās daļas 2. punktā minētajiem dokumentiem

to nav iespējams pierādīt, tautības ieraksta maiņas pieņemamam pievienojams Ministru kabineta noteiktas lībiešu (līvu) organizācijas atzinums par viņa etnisko izcelsmi».

«Ierosinājumu» 6. punkts paredzēja izstrādāt «Lībiešu krasta» un Sīteres valsts rezervāta atfistības kopprogrammu, attiecīgas detalizētas apakšprogrammas, kuru īstenošanas gaitā Ziemeļkurzemē tiktu saglabātas unikālas dabas, kultūrainaviskās un kultūrvēsturiskās vērtības, perspektīvā izveidotos Ziemeļkurzemes nacionālais parks. Tā veidošanas programmu un juridiskos dokumentus pašlaik izstrādā LR Vides aizsardzības un reģionālās atfistības ministrijas darba grupa.

Otrā Latvijas Zinātņu akadēmijas sēde, šoreiz izbraukuma sēde, notika Mazirbes lībiešu tautas namā 1996. gada 26. jūnijā un bija veltīta Pēterburgas akadēmiķa A. J. Šēgrēna vadītās 1846. gada lībiešu un krievu (votu) pētniecības ekspedīcijas 150. gadskārtai. Tā bija pirmā zinātniskā valodnieciski etnogrāfiskā ekspedīcija Latvijā, kas lika pamatus lībiešu kultūras, valodas un vēstures pētniecībai, mudināja tos apzināties savu etniskumu un mosties citādi dzīvei, kura kļuva iespējama pēc dzimtbūšanas atcelšanas. Sēdē nolāsītie referāti un pārrunās teiktās sniedza daudz jaunu ziņu par lībiešiem, viņu pētniekiem un par līdz šim padarīto. Par pašu lībiešu veikto un veicamo sēdē runāja LR Tieslietu ministrijas Nacionālo lietu nodaļas vadītājs Ilmārs Geige, vēsturniece Valda Suvcāne, «Lībiešu krasta» direktors Edgars Sīlis un Mazirbes skolas pedagoģe Maija Valce. Visi sēdē nolāsītie referāti ir publicēti mēnešrakstā «Līvli» 1996. gada 7./8. numurā, bet ievērojami paplašināti un ilustrēti kopā ar visu pārrunās sacīto — žurnālā «Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis» 1996. gada 4./5. numurā. Drīz pēc izbraukuma sēdes visus tajā nolāsītos referātus kopā ar plašu fotoreportāžu par pasākuma norisi un Latvijā 1996. gadā dzīvojošo lībiešu sarakstu 4. jūlijā numurā publicēja «Latvijas Vēstnesis».

Nākošā Zinātņu akadēmijas un «Lībiešu krasta» kop-sēde par lībiešu problemātiku paredzēta 1997. gada jūnijā sākumā. Sakarā ar Jāņa Prinča 200 gadu jubileju tajā runāsim par izcilā lībieša dzīvi un devumu, par folkloras dotumiem, tradīciju aprakstiem un citām ziņām, kuras lībieši 19. gadsimta vidū nosūtīja akadēmiķim Šēgrēnam, arī par lībiešu un latviešu literatūru 19. gadsimta pirmajā pusē, t. i., laikposmā, kad pēc dzimtbūšanas atcelšanas abas tautas modās un sāka apzināties savu etniskumu.

PAR GADSKĀRTU JĀNĪTS NĀCA

JĀNIS PRIEDKALNS,
LZA ārzemju loceklis

— Pēdējā laikā jūsu dzīve ir krasi mainījusies — no medicīnas zinātnieka esat kļuvis par politiķi, bijis Saeimas deputāts, šobrīd strādājat Ārlietu ministrijā un, ja nekas nemainīsies, drīzumā jūsu gaitas vedīs uz Apvienoto Nāciju Organizāciju Ņujorkā. Vai var gadīties, ka ierakstu Latvijas Zinātņu akadēmijas Gadagrāmā «Austrālija/Latvija» pilnīgi nomainīs tikai «Latvija»!

— Latvijā es dzīvoju kopš 1995. gada septembra sākuma un manas domas ar Latviju visciešākā mērā saistītas tajā brīdī, kad piekritu balotēties Saeimas vēlēšanās «Tēvzemei un brīvībai» Rīgas sarakstā. Kad vēlēšanās pelīku pirmais «zem strīpas», bija skaidrs, ka Māris Grīnblats no mūsu saraksta aizies uz valdību un man būs jāpilda deputāta pienākumi, tādēļ vairs nebija vērts atgriezties Austrālijā. Tā tas arī notika līdz valdības maiņai, kad Māris Grīnblats no izglītības un zinātnes ministra posteņa atgriezās Saeimā un man piedāvāja darbu Ārlietu ministrijā — kļūt par preses analīzes grupas vadītāju.

— Kādās Saeimas komisijās jūs darbojāties un vai bija iespējams kaut ko būtisku paveikt!

— Darbs Saeimā man daudz ko iemācīja. Ne jau plenārsēdes. Tur dažs kāpa tribīnē tikai tādēļ, lai viņa balss bez maksas skanētu radio. Runas garas, nekonkrētas, nesagatavotas. Es kā zinātnieks esmu pārliecināts, ka jebkuram, pat visvarīgāko domu var pateikt 5 minūtēs. Zinātniskā darba jēgu jāprot formulēt pat divās trijās virsraksta rindās, bet Saeimas deputāti, ja vien pēc reglamenta dod 5 minūtes, pat atsakās runāt, taču cilvēks, kas neko nespēj pateikt 5 minūtēs, nespēs to arī 15 minūtēs, jo viņam vienkārši nav ko teikt. Pavisam citādi ritēja darbs komisijās. Tur bija gan konkrētība, gan domas disciplinētība. Man palaimējās strādāt Budžeta un finanšu komisijā, Izglītības, kultūras un zinātnes komisijā un Eiropas lietu komisijā — Eiropas padomes Asamblejas Latvijas delegācijā. Tieši darbs pēdējā komisijā sniedza man lielāko gandarījumu.

Es domāju, ka nav taisnība tiem, kuri baidās no Latvijas uzņemšanas Eiropas Savienībā, saista to ar latviskās identitātes zaudēšanu. Lai kurš vēl būtu tik daudz cīnījies par latviskās identitātes saglabāšanu kā es Austrālijā, kur daudziet, sevišķi jaunajai paaudzei, tas nešķīta pārāk būtiski. Sūfīt bērnu Austrālijas un papildus vēl latviešu skolā tajā laikā, kad citi viņu biedri spēlēja futbolu vai vizinās ar viņu dēli, ir gan morāli, gan finansiāli apgrūtināši. Bet mēs tomēr panācām ne tikai to, ka bērni mācās latviešu valodu, bet arī to, ka latviešu valoda ir atzīta Austrālijas skolās un augstskolās, tā sakot — valstiski. Etniskā un kulturālā pieredze un identitātes pasargāšana nav prefrunā ar

Turpinājums 3. lpp.

SENĀS RĪGAS PĒTNIEKS

ARHEOLOGAM ANDRIM CAUNEM — 60

Zinātnieku aprindās un sabiedrībā Andris Caune pazīstams kā arheologs — senās Rīgas pētnieks. Viņa vadībā 1970. gadā tika noorganizēta LZA Vēstures institūta arheoloģiskā ekspedīcija, kas strādā joprojām un ar saviem atklājumiem ir izdarījusi būtisku pagrieziena mūsu dzimtenes galvaspilsētas senākās vēstures izpētē. Par to liecina tas, ka A. Caunes darbi ir plaši pazīstami ne tikai Latvijā, bet arī Baltijas jūras baseina seno tirdzniecības centru pētniekiem. A. Caune tiek aicināts referēt par saviem pētījumiem Vācijā, Somijā, Polijā, Skandināvijas valstīs, Lietuvā, Krievijā u. c.

Lai saprastu to, kā A. Caune veidojies par Eiropas mērogā atzītu zinātnieku, kāds ir bijis tas ceļš, kas jūriju vedis uz jaunu atklājumu virsotnēm, īsumā jāpaskaidro pie viņa biogrāfijas svarīgākajiem datiem.

A. Caune dzimis Rīgā 1937. gada 27., jūnijā gleznotāja Voldemāra Caunes un skolotājas Annas Caunes (dz. Vitolas) ģimenē. Skolas gaitas Andrim sākās grūtajos pēckara gados, kad pa taisnāko ceļu nevarēja nokļūt pie jaunības dienu sapņa — nodarbošanās ar savas tautas senvēstures pētniecību. Tā kā vidējā izglītība bija iegūta Mālpils hidromeliorācijas tehnikumā, tad ir saprotamas A. Caunes tālākās studijas Hidrotehnikas fakultātē (1956—1960), kas bija LLA sastāvā.

Strādājot par inženieri hidrotehniķi Kultūras ministrijas Zinātniskās restaurācijas projektu kantorī (1959—1969), A. Caune neklātienē studēja LU Vēstures un filozofijas fakultātē, bet atvaļinājumu laikā piedalījās izrakumos, kur tapa rūpīgi uzņemtie arheoloģisko pieminekļu situācijas plāni. Pēc LU beigšanas (1969) A. Caunes tālākais darbs ir saistījies tikai ar LZA Vēstures institūtu. Viņa vadībā izverstajos pētījumos Vecrīgā arheoloģiskie izrakumi veikti vairāk kā 30 vietās, kur noskaidrota pilsētas senākā apbūve, iegūti dati Rīgas pirmsākumu un pilsētnieku kultūras vispusīgai analīzei.

Kas tad ir tas jaunais un nozīmīgākais, kas ar A. Caunes zinātnisko darbību ir ienācis Latvijas historiogrāfijā? Vispirms jāatzīmē, ka A. Caunes arheoloģisko pētījumu vērtību izceļ tas, ka viņš, būdams zinātnieks ar augstāko izglītību kā tehniskajās, tā humanitārajās zinātnēs, ir spējis uzrakstīt darbus ar dažādu atšķirīgu zinātnes nozaru veiksmīgu sintēzi. Tas spūgti parādījis A. Caunes pētījumā par senās Rīgas dzīvojamām mājām 12.—14. gs. ar daudzām

autora zīmētām rekonstrukcijām un bagātīgu izziņas materiālu, kas balstīts uz šī laika Baltijas reģiona celtniecības analogijām. So darbu kā savu kandidāta disertāciju A. Caune sekmīgi aizstāvēja 1981. gadā Maskavā PSRS ZA Arheoloģijas institūtā.

Rīgas kā pilsētas senākās vēstures pareizai izpratnei svarīgs bija A. Caunes pētījums par Daugavas lejteces galvenajiem apdzīvotības centriem 10.—12. gs. (1992), parādot, ka Daugmales pilskalns, lībiešu ciemi Doles salā un Mārtinsalā bija viduslaiku Rīgas priekšteči. Viens no būtiskajiem jautājumiem šajā amatniecības un tirdzniecības centru izveides procesa pētniecības skaidrojumā bija atklāt Rīgas kā apdzīvotas vietas izcelsmi agrajos viduslaikos. A. Caunem ir lieli nopelni pirmsvācu Rīgas plānojuma rekonstrukcijā ar diviem centriem, pilskalnu un kapulauku. Pārlicenošas ir jubilarā studijas par Rīgas seno ostu un satiksmes līdzekļiem. Jaunatklātajai stikla kreļļu (zilišu) izgatavošanas vietai Rīgā 14. gs. ir būtiska nozīme kā Austrumbaltijā pirmo reizi droši konstatētai šāda tipa darbnīcai, kuras produkcija pierādīta ar stikla ķīmiskajām analizēm.

Balstoties uz arheoloģiskajiem atradumiem, A. Caune ir devis jaunas atziņas par rīdzinieku ticējumiem un parašām (celtņu ziedojumi, antropomorfi kokgriezumi u. c.). Sadarbībā ar tekstiliju speciālisti A. Zariņu tapuši pētījumi par senākajiem Rīgā konstatētajiem horizontāliem aužamajiem stāviem un par vilnas cimdēm. A. Caunes raksti par dažādām spēlēm (šahs, dambrete, dzirnavu spēle), par rakstamajiem stiliem parāda rīdzinieku garīgās kultūras dažādās izpausmes.

Nemot vērā A. Caunes zinātnisko ieguldījumu Rīgas arheoloģijas un senākās vēstures izpētē, viņam uz publicēto darbu pamata 1993. gadā piešķirts Dr. habil. hist. zinātniskais grāds un profesora nosaukums. A. Caune kā pirmais no Latvijas zinātniekiem 1994. gadā par Rīgas senākās vēstures pētījumiem apbalvots ar Baltijas Asamblejas zinātnes prēmiju. Šajā pat gadā A. Caune ievēlēts par LZA korespondentlocekli, bet 1995. gadā — par LZA īsteno locekli.

Arī starptautiskajā mērogā A. Caune ir izpelnījies zinātnieku uzmanību un novērtējumu — ar referātiem piedaloties slāvu arheoloģijas kongresos (Soļija, Kijeva, Pleskava), viduslaiku piļu pētnieku konferencēs «Castella Maris Baltici» (Turku, Ničepinga, Malborka), kā arī citos starptautiskajos simpozijos Berlīnē, Li-

bekā, Ķīlē, Getingenē u. c. A. Caune ir uzņemts par biedru Vācu piļu pētnieku biedrībā Vartburgā un «Arbeitskreis für Hausforschung» Marburgā.

A. Caune ir publicējis tuvu pie 500 darbu, starp tiem 9 grāmatas un brošūras, zinātniskus, populārzinātniskus un enciklopēdiju rakstus. Sajās publikācijās dominē Rīgas vēstures problemātika. Taču ir vesela virkne darbu, kas iziet ārpus Rīgas vēstures tematikas. Pirmās A. Caunes publikācijas ir par kultūras pieminekļiem, jo viņa diplomdarbs, beidzot LU, bija par senajiem ticējumiem viduslaiku Latvijā. Darbojoties Dabās un vēstures kalendāra redakcijā (1963—1975), A. Caune ar saviem rakstiem ir popularizējis dažādas Latvijas vēstures atceres dienas, kā arī zinātnes un kultūras darbiniekus.

Ar lielu izziņas vērtību ir A. Caunes kopā ar C. Cauni sagatavotā grāmata «Latvijas PSR arheoloģija (1940—1974)», kur literatūras rādītājā uzskaitīti visi 35 gados publicētie raksti par Latvijas vēsturi. A. Caune ir publicējis vairākus rakstus par Latvijas viduslaiku mūra pilīm Daugavas lejtecē, kā arī par Bauskas pili, kur viņa vadībā notika plaši izrakumi (1975—1992). Bauskas ekspedīcija pētījusi arī dažus zēmgalu kapulaukus, kas izvērtēti uz plašāka Austrumbaltijas apbedījumu tradīciju fonda.

A. Caunes vadīto ekspedīciju laikā Rīgā un Bauskā arheoloģisko praksi izgājuši simtiem studentu, kas arī klausījušies viņa lekcijās, rakstījuši kursa un diplomdarbus. Daži no viņa skolniekiem jau aizstāvējuši doktora disertācijas un uzskākuši patstāvīgā darba gaitas savā specialitātē (V. Bebre, I. Ose).

A. Caune ar sekmēm veic dažādus administratīvos un sabiedriskos darbus. Bijis Latvijas vēstures institūta Zinātniskās Domes priekšsēdētājs (1993—1996), pašlaik jau otro gadu ir LU Latvijas vēstures institūta direktors, iemantodams autoritāti sava kolektīva darbinieku vidū.

Sakarā ar priekšstāvošo galvaspilsētas jubileju A. Caune ir izvirzīts par LKF Rīgas 800-gades komisijas priekšsēdētāju, Rīgas 800 gadu jubilejas rīcības komitejas (pie Ministru kabineta) līdzpriekšsēdētāju.

Latvijas arheologi un vēsturnieki LZA akadēmīķim prof. Dr. habil. hist. Andrim Caunem lielajā jubilejā vēl daudz radošu gadu Latvijas senvēstures izpētē, kā arī veiksmi administratīvo un sabiedrisko darbu veikšanā!

E. MUGUREVICS

PAR GADSKĀRTU JĀNĪTS NĀCA

Turpinājums no 2. lpp.

iekļaušanos Eiropas Savienībā. Tieši otrādi — Eiropas Savienība jau tagad piešķir Latvijai naudu svešautiņu apmācībai latviešu valodā. Neviens neprasa kompromitēt latvisko piederību un kultūru. Es domāju, ka jābaidās par ko citu un jau laicīgi jāstrādā pie stingru imigrācijas likumu izveidošanas. Nekur nav teikts, ka Gruzijā, Krievijā vai Baltkrievijā, kas ar laiku arī kļūs par ES locekļiem, neizveidojas tāda situācija, ka cilvēki bariem emigrēs un meklēs sev citu dzīves vietu. Eiropas Savienība paredz daudz brīvākas pārvietošanās tiesības kā tās, pie kurām mēs pašlaik esam pieraduši. Rakstot preses ziņojumus Ārlietu ministrijai, es nesen saskāros ar jaunā Anglijas premjerministra Tomija Blēza izteikumiem šajā jautājumā. Viņš, protams, ir par vienu Eiropu, ir eiropeietis no galvas līdz kājām, tomēr viņš iestājas arī par Anglijas tiesībām pašai lemt savu imigrācijas politiku pretēji ES brīvās migrācijas noteikumiem.

— Nu lūk, esam jau nonākuši līdz jūsu pašreizējam darbam. Ko nozīmē būt par Ārlietu ministrijas preses analīzes grupas vadītāju!

— Mēs saņemam lielākos preses izdevumus no visas pasaules un gatavojam kopsavilkumus par tiem jautājumiem, kas var interesēt mūsu politiķus, tautsaimniekus, masu saziņas līdzekļus. Mūsu grupā strādā speciālisti angļu, vācu, krievu, skandināvu, poļu u. c. valodās, kas iepazīstas ar preses izdevumiem — atsūstītiem pa pastu vai Interneta, un dod ne tikai tulkojumu, bet arī analīzi. Pēcpusdienā tai jau gatavā veidā jānonāk visās vajadzīgās instancēs, avīzēs, radio un televīzijā. Vakarā neredzi redzu mūsu sagatavoto informāciju «nošpikotā» veidā, nenosaucot avotu...

— No kā bija žēl šķirties, aizejot no Saeimas!

— No darba Strasbūrā, Eiropas padomes Asamblejā, kur es biju ievēlēts par Eiropas demogrāfijas komisijas vicepriekšsēdi, arī par ziņotāju Centrālās un Austrumeiropas demogrāfiskās attīstības jautājumos. Tur es varēju daudz ko padarīt, informējot par demogrāfisko situāciju Latvijā, skaidrojot mūsu politiku pilsonības jautājumos. Jā, tur es varēju padarīt daudz. Droši vien, ja es būtu strādājis ilgāk vakaros, būtu vairāk ko padarījis arī citās Saeimas komisijās, kā, piemēram, Jānis Lagzdīns, kurš izstrādāja Korupcijas novēršanas likumu. Viņa darba spējas ir fantastiskas. Bet nu jau tas man ir pagātnē.

— Un kas nākotnē! Latvijas Republikas pastāvīgais pārstāvis Apvienoto Nāciju Organizācijā!

— Šķiet, ka septembrī būs jādodas uz turieni. Šeit mana kandidātūra ir apstiprināta. Jāgaida atbilde no Ņujorkas.

— Veiksmi darbā un liksmus Līgo svētkus! Kas zina, kur svinēsīt nākamās Jāpus...

— Paldies, bet nenorakstiet mani kā zinātnieku. Man ir piedāvājumi strādāt Latvijas augstskolās, un, kā zināms, pilnvarotā pārstāvja darbs ANO nav mūžīgs. Vēl jau es esmu arī Latvijas Zinātnes padomes loceklis.

Z. KIPERE

NĪDERLANDES VĒSTNIEKS LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJĀ

11. jūnijā Latvijas Zinātņu akadēmiju apmeklēja Nīderlandes Karalistes vēstnieks Latvijā LUDVIKS van ULDENS. Tā kā ar Karalisko Nīderlandes Zinātņu akadēmiju vēl nav noslēgts sadarbības līgums un attiecības tikai veidojas, tad nav lieki mazliet par to pastāstīt.

Karaliskā Nīderlandes Zinātņu akadēmija ir dibināta 1808. gadā un dalās divās nodaļās: 1) Zinātņu nodaļā ar 110 regulārajiem locekļiem, 50 ārzemju locekļiem un 50 korespondētājiem locekļiem un 2) Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļā ar 90 regulārajiem locekļiem, 50 ārzemju locekļiem un 40 korespondētājiem locekļiem. Akadēmija pārvalda 20 fundamentālo zinātņu institūtus, tās gada budžets ir apmēram 120 miljoni holandiešu guldeņu. Akadēmiju galvenokārt finansē valdība.

Kā vienmēr, vēstnieka kungu tikšanās sākumā īsumā iepazīstināja ar mūsu Zinātņu akadēmiju. Tā kā šoreiz to nedarīja Jānis Stradiņš, bet Andrejs Siliņš, tad akcents tika likts nevis uz vēsturi, bet uz mūsdienām. Starptautiskā daļa bija sagatavojusi informatīvu materiālu par Latvijas zinātnieku sadarbību ar Nīderlandes kolēģiem, par holandiešu auditorfirmas «Kupers van Librands» veikto Baltijas valstu zinātnes apsekošanu pirms šo valstu uzņemšanas Eiropas Savienībā. Šī darba ietvaros š. g. 30. maijā Rīgā notika seminārs LU Biomedicīnas pētījumu un studiju centrā, kurā piedalījās firmas pārstāvis Simons Smids, mūsu izglītības un zinātnes ministrs, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas pārstāvji. Tāpat ir sākusies zinātniskās informācijas apmaiņa ar «FEMIRC» — Latvija palīdzību. Vēstnieka kungs interesējās, kādi konkrēti Latvijas zinātnieki sadarbojas ar partneriem viņa zemē.

Pats van Uldena kungs pēc izglītības ir ekonomists, viņa specialitāte ir finanses un monetārā politika, tādēļ sarunas raisījās nevis par ALŽīriju, kur viņš strādājis pirms Latvijas, bet par mūsu ikdienu, kāda tā ir viņa skatījumā. Un kāda tā ir, to mēs paši zinām it labi. Zems nacionālais kopprodukts, lēni attīstības tempi, ikdienas pudzināšanās, bieži vien neradot tālāk par pusdiengaldu. Materiālā pārsvars pār garīgo vērtību skalā, kas rada bažas, ka valsts intelekta līmenim noslīdot zem kritiskās robežas, var rasties draudi demokrātijai.

Kas pie tā vainīgs! Valdība! Saeima, ko paši esam demokrātiski ievēlējuši! Kopējā atziņa — vaina ir ne tik daudz ekonomikā, cik psiholoģijā. Iniciatīvas trūkums, neprasme izlietot iespējas, gaidīšana, ka nāk «gudrs onkulis», kurš visu pateiks priekšā, kas un kā darāms. Zīmīgi, ka tā galvenokārt ir vecākās un vidējās paaudzes nelaime. Jauniešiem šādu problēmu nav. Un, kā teica Andrejs Siliņš, labvēlīgās ģimenēs, kur ir jaunieši, viņi «apmāca» vecāko paaudzi. Bet cik tad mums ir to labvēlīgo ģimeņu! Arī valdība tikai pauzē tās tendences, kas valda sabiedrībā, un tās ir — izglītības, kultūras un zinātnes nozīmes devalvācija, patērētāja sabiedrības fetišizācija. Zinātņu akadēmijas uzdevums ir visiem spēkiem noturēt intelekta līmeni, censies aizkavēt «smadzeņu aizplūšanu» uz ārzemēm. Mazākais, ko var darīt, ir maksimāli popularizēt zinātni un tās rezultātus plašās sabiedrības masās.

Z. KIPERE

APBALVOJUMI

Š. g. 17. jūnijā Latvijas Zinātņu akadēmijā Trīs zvaigžņu ordeņa zelta goda zīmes pasniegta grupai zinātnieku: zinātniecei un pedagoģei Aina DĀLMANEI, valodniecei Lidijai LEIKUMAI, pedagoģam profesoram Pēterim LAIZĀNAM, zinātniekam Edmundam LUKEVICAM, zinātniekam profesoram Rolandam RIKARDAM, pedagoģam profesoram Kārlim ŠVALBEM. Apbalvots arī zinātnieks Ivars BIĻINSKIS, kurš uz ceremoniju nevarēja ierasties.

* * *

PAR LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS ATZINĪBAS RAKSTA PIEŠKIRŠANU LZA īst. loc. Dr. h. vēst. A. CAUNEM

LZA Senāts nolemj:

par vērtīgu devumu Latvijas un Rīgas vēstures izpētē apbalvot LZA īst. loc. Dr. h. vēst. A. CAUNI ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Atzinības rakstu.

PAR GADSKĀRTU JĀNĪTS NĀCA

JĀNIS PETERS,
LZA goda loceklis

— Jūsu vēstnieka pilnvaru laiks tuvojas beigām. Kad jūs var gaidīt atpakaļ Latvijā, nu jau pavisam!

— Ja vadāties burtiski pēc likuma, tad mans darba termiņš jau ir beidzies — vēstnieks vienā valstī drīkst pavadīt četrus gadus. Izņēmums var būt tikai tie vēstnieki, kuri diplomātiskajā korpusā taistījuši karjeru un kļuvuši par diplomātiskā korpusa vecākajiem. Man arī ir smaidījusi tāda laime, es esmu kļuvis par Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas valstu diplomātiskā korpusa vecāko Maskavā. Tāpēc arī strādāju ilgāk nekā četrus gadus. Tagad gan arī šie pienākumi beidzas. Es nefeikšu, ka no Maskavas aizbraukšu gada beigās, taču arī neapgalvošu, ka braucu rīt. Droši vien vēl kādu brīdi strādāšu.

— Kas jādara, lai izpelnītos tādu godu un kļūtu par diplomātiskā korpusa vecāko?

— Tas ir automātisks gods. Tas vēstnieks, kurš bijis visilgāk akreditēts attiecīgajā valstī, arī kļūst par vecāko.

— Un kādas ir diplomātiskā korpusa vecākā privilēģijas, kādi pienākumi?

— Zināmā mērā var teikt, ka ir gan pienākumi, gan privilēģijas. Pienākumi — jāvada pasākumi, kas saistīti ar vēstnieku darbības izmaiņām. Piemēram, ja kāds cits vēstnieks dodas projām no valsts, mēs sapulcējamies un sarīkojam viņam cieņas pilnu pavadīšanu, diplomātiskā korpusa vārdā pasniedzam viņam kādu dāvanu. Ir arī privilēģijas. Piemēram, vecākajam ir iespējas kontaktēt ar visaugstākajām amatpersonām. Ir arī iespējams kuluāros parunāties ar šīm augstajām personām. Man, piemēram, bija izdevība parunāties ar Spānijas karali, ar viņa sagaidītājiem un pavadītājiem, tai skaitā ar Krievijas premjerministru Černomirdinu. Kad Maskavā bija ANO ģenerālsekrētārs Kofi Anans, Ārlietu ministrijas savrupmājā notika pieņemšana ļoti nelielai sabiedrībai, uz kuru biju ielūgts arī es. Ar Krievijas ārlietu ministru Primakovu Latvijas vēstniekam jau katru dienu nav paredzēts sarunāties, un tas nav arī iespējams. Taču, ja šādā sabiedrībā mēs divas stundas esam kopā, tad vismaz kādas piecas vai septiņas minūtes es varu parunāt ar viņu un pateikt kaut ko ļoti būtisku par mūsu attiecībām un vēlmēm.

— Jūs pēdējā laikā diezgan asi vērsāties pret visām politiskajām spekulācijām, kas saistītas ar jūsu vārdu. Tomēr laikam jau no šā jautājuma nekur nevar aizbēgt — ko tad īsti domājat darīt pēc atgriešanās no Maskavas?

— Ar latviešiem acīmredzot ir tā: viņi netic, ja tiem saka — nē, nē un nē. Viņiem vajag, lai kāds sarīkotu ugunošanu kā Zīgerists, un tikai tad viņam noticēs. Ko es domāju darīt? Varbūt sabiedrība gaida, lai es tā pa punktiem izklāstu, bet, ja jau daudzi citi par saviem plāniem nestāsta, tad arī es negribētu visu atšifrēt. Teikšu vēlreiz — gribu uzrakstīt to, ko tikai es zinu par Latviju, par Tautas frontes laikiem, arī par savu unikālo pieredzi Maskavā. Tā varbūt nav pati galvenā pieredze, taču Latvijas iedzīvotāji par to ļoti daudz nezina. Īstenībā jau tagad kaut ko esmu sācis rakstīt.

Diezgan liela Maskavas izdevniecība man pasūtījusi grāmatu, tas ir ļoti liels pagodinājums. Izdot grāmatu Maskavā — tā taču ir pavisam cita auditorija, kaut vai tikai kvantitatīvi!

— Par ko būs šī grāmata?

— Nu, to es vēl nefeikšu. Īstenībā man pasūtītas vairākas grāmatas, un vienu no tām vajadzētu ļoti ātri uzrakstīt, ja vien spēšu. Turpmākais jau atkarīgs no tā, kā man veiksies ar pirmo grāmatu. Maskavā un visā tajā blokā, ko mēs saucam par Austrumiem, ir ļoti svarīgi atspoguļot šos procesus. Es nekādā ziņā nedomāju pamest Latviju un pārcelties dzīvot uz Izraēlu, Maskavu vai Tbilisi. Profams, es Rīgā būšu daudz vairāk nekā tagad, taču acīmredzot strādāšu arī tajā telpā, kas bija Padomju Savienība.

Saīsināti no Sandra Metuzāla intervijas «Jānis Peters politikas vietā izvēlas rakstniecību» laikrakstā «Vakara Ziņas».

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

1997. gada 27. jūnijā plkst. 14.15 Rīgas Aviācijas universitātē (Lomonosova ielā 1, 4. korp.) notiks Habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde, kurā

RAMŠARANS BHARATI

aizstāvēs disertāciju inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai par tēmu «Lidmašīnas noguruma ilgizturības problēmas risinājuma procesa matemātiskie modeļi automatizētas sistēmas izstrādāšanas vajadzībām».

Recenzenti: Dr. h. inž., prof. N. Salenieks, Dr. h. inž., prof. S. M. Doroško, Dr. inž. A. Sorokins.

Ar promocijas darbu var iepazīties RAU bibliotēkā.

* * *

Latvijas Policijas akadēmijas Promocijas padomes 1997. gada 13. jūnija atklātā sēdē Edgaram KRŪMIŅAM piešķirta tiesību zinātņu doktora grādu par promocijas darbu — monogrāfiju «Brīvības atņemšanas soda izpilde».

Balsošanas rezultāti: par — 9, pret — 2. aturas — nav.

JAUNĀKĀS GRĀMATAS

LATVIJAS AKADEMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ

01.06.97.

1. Dalzell, W. R. Architecture. — London, 1969.
2. Lopez, B. Arctic dreams. — Toronto, 1987.
3. Saunders, B. Training You to train Your dog. — Garden City, 1952.
4. Musik-Almanach 1993/94. — Kassel, 1992.
5. Camp, C. L. Earth song. — Palo Alto, 1970.
6. Smith, R. The beauty of Australia. — Hawthorn, 1970.
7. Pavic, M. Dictionary of the Khazars. — Harmondsworth, 1989.
8. Houben, J. Methoden der organischen Chemie. — Stuttgart, 1985.
9. Burf, J. Melbourne in colour. — Adelaide, 1972.
10. Colloid-polymer interactions. — Washington, 1993.
11. Merrifield, R. B. Life during a golden age of peptide chemistry. — Washington, 1993.
12. Biocatalysis at extreme temperatures. — Washington, 1992.
13. The ACS style guide. — Washington, 1986.
14. Bioactive volatile compounds from plants. — Washington, 1993.
15. Biosensors and chemical sensors. — Washington, 1992.
16. Irradiation of polymeric materials. — Washington, 1993.
17. Chromatography in biotechnology. — Washington, 1993.
18. Human medicinal agents from plants. — Washington, 1993.
19. Emerging technologies in hazardous waste management. — Washington, 1991.
20. Grosse Schweizer und Schweizerinnen. — Zürich, 1990.

FEMIRC — LATVIA

Programma zinātnieku apmācībai un braucieniem

«Training and Mobility of Researchers»

Kā informē LZA Zinātnes starptautiskās koordinācijas centrs, Eiropas Savienības programmas «Training and Mobility of Researchers» ietvaros Centrāl-, un Austrumeiropas zinātniekiem tiek piedāvāti sekojoši finansiāli pabalsti:

- Pabalsts jauniem zinātniekiem, kas ieguvuši maģistra grādu un vēlas veikt pētījumus ārzemēs no 6 mēnešiem līdz 3 gadiem.
  - Pabalsts doktorantiem pētījumu veikšanai ārzemēs no 6 mēnešiem līdz 2 gadiem.
- Pabalsts ietver arī finansiālus līdzekļus, kas tiek izsniegti uzņēmējorganizācijai, lai segtu ar pētniecību un administrēšanu saistītos izdevumus. Pieteikšanās termiņš — 16. jūnijs.

Plašāka informācija —
<http://www.cordis.lu/tmr/home.html>

THERMIE

Starptautiskās kooperācijas enerģētikas tehnoloģijā

Eiropas Komisija, DG XVII, atgādina potenciālajiem dalībniekiem, ka JOULE/THERMIE programmas sadaļa (THERMIE) enerģijas, izņemot kodolenerģiju, jomā ir atvērta arī organizācijām ārpus Eiropas Savienības dalībvalstīm.

THERMIE darbojas divās kategorijās:

- A darbības — demonstrācijas projekti, kas ievieš inaktīvas enerģijas tehnoloģijas racionālai enerģijas, atjaunojamo enerģijas resursu un dabīgā kurināmā izmantošanai.
- B darbības — pārējās aktivitātes — tirgus izpēti, semināri, konferences un mācību programmas.

Savienības fondi sedz līdz 40% A kategorijas izmaksas un līdz 100% B kategorijas izmaksas. Lai ārpus ES dalībnieku projektu pieteikumi būtu veiksmīgi, tiem ir jāatbilst Eiropas Savienības politikas interesēm. Projekts jābūt iesaiņotiem vismaz diviem dalībniekiem no ES dalībvalstīm vai arī vienam no dalībvalsts un vienam no asociētās valsts (Norvēģija, Lihtenšteina, Islande, Izraēla). Pieteikumu iesniegšanas termiņš ir 1997. gada 17. decembris, tomēr projektus var iesniegt jebkurā laikā līdz beigu termiņam.

Papildus informācija
European Commission
DG XVII — Energy
THERMIE International Cooperation (Unit D/1)
200 rue de la Loi
B-1049 Brussels
Fax +32-2-295611

Globālo Standartu konference

[Global Standards Conference]
Brisele, 1.—3. oktobrī, 1997

Briselē no 1997. gada 1.—3. oktobrim notiks Eiropas Komisijas organizētā Globālo Standartu konference. Konferenču mērķis — identificēt un izplatīt rezolūcijas

21. Lewis, C. S. The abolition of man. — New York, 1967.
22. Dawson, C. The making of Europe. — New York, 1956.
23. Dickey, G. The jock empire. — Radnor, 1974.
24. Schweizer Musik-Handbuch 1995/96. — Zürich, 1995.
25. The dictionary of cell biology. — London, 1995.
26. Mahy, B. W. A dictionary of virology. — San Diego, 1997.
27. Encyclopedia of film directors in the United States of America and Europe. — München, 1993.
28. Dictionary of the pulp and paper industry in five languages. — Amsterdam, 1993.
29. Heister, R. Lexikon medizinisch-wissenschaftlicher Abkürzungen. — Stuttgart, 1993.
30. Mikroprozessorsysteme. — Berlin, 1990.
31. Gruber, C. M. Wörterbuch der Werbung und des Marketing. — Ismaning, 1984.
32. Haensch, G. Wörterbuch der internationalen Beziehungen und der Politik. — München, 1975.
33. Moles, P. The handbook of international financial terms. — Oxford, 1997.
34. Drake, E. Saunders pharmaceutical word book, 1996. — Philadelphia, 1996.
35. Liedke, R. Wem gehört die Republik? — Frankfurt, 1994.
36. Conference terminology. — Amsterdam, 1980.
37. Willock, C. Africa's Rift Valley. — Amsterdam, 1974.
38. Marsden, W. Lapland. — Amsterdam, 1976.
39. George, G. S. Soviet deserts and mountains. — Amsterdam, 1974.
40. Sterling, T. The Amazon. — Amsterdam, 1973.
41. Mackay, R. D. New Guinea. — Amsterdam, 1976.
42. Wallace, R., The Grand Canyon. — Amsterdam, 1973.
43. Doolittle, Canyon Lands. — Amsterdam, 1978.
44. Lampert, H. Die Wirtschafts- und Sozialordnung der Bundesrepublik Deutschland. — München, 1992.
45. McGregor, C. The Great Barrier Reef. — Amsterdam, 1974.

Globālās Informācijas Sabiedrības / Globālās Informācijas Infrastruktūras vienotu standartu izstrādē.

Pasākuma darba grupu četras galvenās tēmas:

- Elektroniskā komercija
- Pakalpojumi sabiedrībai
- Individuālā lietošana
- Komunikāciju infrastruktūras savstarpējā sadarbība

Piedalīties konferencē aicināti vadītāji un biznesa organizatori — lietotāji (mazie, vidējie un lielle uzņēmumi, centrālās un lokālās vadības, individuālās lietotāju grupas u.c.), nodrošinātāji un izplatītāji (galveno standartu attīstībai, informācijas satura nodrošinātāji, pakalpojumu sniedzēji, Interneta nodrošinātāji, firdzniecības / rūpniecības asociācijas, finansiālās institūcijas, zinātnieki, kas iesaistīti pilotprojektos), standartizācijas vadošie darbinieki un valdības pārstāvji, kas iesaistīti GIS un GII standartizācijas tehnisko noteikumu izstrādē.

Informācija par pieteikšanās termiņiem, reģistrācijas formas un informācija par viesnīcas rezervēšanu vasaras sākumā būs pieejama:

<http://www.ispo.cec.be/standards/conf97>

Konferences sekretariāts:
European Commission, Directorate General III — Industry

with the support of CEN/EWOS
Rue de Stassart 36, B-1050 Brussels, Belgium
Tel +32 2 511 7455
Fax +32 2 511 8723
email glstdconf@dg3.cec.be
URL <http://www.ispo.cec.be/standards/conf97>

Pirmais Eiropas Forums par atkritumproduktiem

[First European Forum on Waste]
Brisele, 16.—17. novembris, 1997

Šis forums būs diskusija par atkritumproduktu menedžmenta politiku Eiropā, par tālāku atkritumproduktu izmantošanu un ražotāju atbildību.

Pēc ievadsesijas ar situācijas vispārīgo izklāstu, forumā tiks organizētas apaļā galda diskusijas. Nobeigumā paredzēts izdarīt secinājumus par vissteidzamāk risināmajām problēmām.

Forumā būs arī oficiālā Atkritumproduktu Kluba atklāšana. Šis klubs ir paredzēts kā diskusiju centrs visiem, kas iesaistīti atkritumu menedžmentā — gan pārsāvjiem no valsts, gan privātā sektora, akadēmijām, nevalstiskajām organizācijām un medijiem.

Tālākai informācijai un reģistrācijas formu saņemšanai: IBGE-BIM

Info Service, Gulledele 100 B-1200 Brussels

Pax +32 2/775-76-21

Internet info@ibgebim.be

Nākamais «Zinātnes Vēstneša» numurs iznāks š.g. 7. jūlijā.

Redaktore Zaiga Kipere.

«Zinātnes Vēstnesis».

Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.

Reģistrācijas apliecība nr. 75.

Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.

«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Evalds Mugerēvičs.

Redkolēģijā: akadēmiķis Mārtiņš Beķers, akadēmiķis

Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis,

doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrīda Goša, Oskars

Martinsons.

Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1. Tālr. 7212706.

Indekss 77165.

Iespēsts a/s «Preses nams» tipogrāfijā,

Rīgā, Balasta dambī 3.

Augstspiede. 1 uzsk. Iespiedloksne.

Mētiens 1000 eks.